

KOMMUNIKATIV METOD VA TIL KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Gulyuz Tursunova Abdurahmon qizi

Annotatsiya:

Mazkur maqolada kommunikativ metodning nazariy-falsafiy asoslari, til o'qitish jarayonidagi o'rni hamda lingvodidaktik ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, xorijiy tillarni o'qitishda kommunikativ yondashuvning samaradorligi, o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini shakllantirishdagi afzalliklari hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlikdagi rivojlanish istiqbollari yoritilgan. Tadqiqot natijalari kommunikativ metodning amaliyotda qo'llanishi til o'rganish motivatsiyasini kuchaytirishini hamda shaxsning ijtimoiy faol kommunikator sifatida shakllanishiga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: kommunikativ metod, lingvodidaktika, nutqiy kompetensiya, interaktiv yondashuv, kommunikativ kompetensiya, kommunikatsiya nazariyasi, metodika.

Kirish

XXI asrda ta'lim tizimida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish masalasi yetakchi didaktik yo'nalishlardan biriga aylandi. Bu jarayon, ayniqsa, chet tillarni o'qitish metodikasida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Til insonning ijtimoiy-madaniy mohiyatini ifodalovchi, dunyoqarashini shakllantiruvchi, tafakkur vositasi sifatida kommunikatsiyaning eng yuksak shaklidir. Shu bois zamonaviy til o'qitish metodologiyasi nazariy va amaliy jihatdan kommunikativlik tamoyiliga asoslanadi.

Kommunikativ metod g'oyasining shakllanishi XX asrning 60–70-yillarida Yevropa lingvodidaktikasida kuzatiladi. U o'quvchilarning grammatik bilimlarini emas, balki real hayotiy vaziyatlarda samarali muloqotga kirisha olish qobiliyatini shakllantirishni maqsad qilgan. Hymes (1972) tomonidan ilgari surilgan “kommunikativ kompetensiya” tushunchasi bu yo'nalishning metodologik poydevorini tashkil etgan. Keyinchalik Canale va Swain (1980) tomonidan bu tushuncha grammatik, ijtimoiy, strategik va diskursiv komponentlar asosida tizimlashtirildi.

Bugungi globallashtirish sharoitida o'quvchilarda kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish nafaqat lingvistik, balki ijtimoiy-falsafiy zaruratga aylangan. Chunki tilni o'rganish shunchaki grammatik konstruktsiyalarni egallash emas, balki o'zga madaniyatni anglash, interkultural muloqotga kirishish, shaxsning kommunikativ refleksiya-sini rivojlantirish demakdir.

Asosiy qism

1. Kommunikativ metodning nazariy asoslari

Kommunikativ metodning falsafiy mohiyati insonni faol ijtimoiy sub'ekt sifatida ko'rishga asoslanadi. U **gumanistik pedagogika** va **sotsiopsixologik yondashuvlar** bilan uzviy bog'liqdir. Tilni o'qitish jarayoni bunda ma'lumot uzatish emas, balki **ma'nolar almashinuvi, ijtimoiy tajriba integratsiyasi** jarayoni sifatida talqin etiladi.

Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasiga ko'ra, til o'rganish ijtimoiy muloqot jarayonida sodir bo'ladi. Demak, kommunikativ metod o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida faol interaktivlikni talab etadi. Bu esa didaktik jihatdan **konstruktivizm** paradigmasiga tayanadi, ya'ni bilim tayyor shaklda berilmaydi, balki o'quvchi tomonidan mustaqil ravishda muloqot jarayonida "yaratiladi".

2. Til ko'nikmalarini rivojlantirishda kommunikativ metodning roli

Til o'qitishdagi asosiy ko'nikmalar – tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirishdir. Kommunikativ metod bu ko'nikmalarni ajratib emas, balki integratsiyalashgan holda rivojlantirishni nazarda tutadi. O'quvchi o'rganayotgan til orqali real vaziyatda muloqot qiladi, bu esa ularning **nutqiy faoliyatini** tabiiy tarzda faollashtiradi.

Masalan, til darslarida "rol o'ynash" (role-play), "muammoli vaziyatni hal qilish" (problem-solving) yoki "debat" usullaridan foydalanish o'quvchining grammatik bilimlarini amaliy nutq faoliyati orqali mustahkamlashga xizmat qiladi. Shuningdek, **autentik materiallardan** (video, intervyu, maqola) foydalanish kommunikativ muhitni tabiiylashtiradi.

3. Kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning didaktik mexanizmlari

Kommunikativ kompetensiya — bu shaxsning til vositasida ma'no almashinuvi jarayonida samarali ishtirok etish qobiliyatidir. U quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- **Grammatik kompetensiya** – til tizimini bilish;
- **Diskursiv kompetensiya** – matn birligida mantiqiy izchillikni ta'minlash;
- **Ijtimoiy-madaniy kompetensiya** – muomala madaniyatiga rioya qilish;
- **Strategik kompetensiya** – kommunikatsiyada to'siqlarni yengish strategiyalarini qo'llash.

Bu komponentlar o'zaro uzviy bog'liq holda o'quvchining nutqiy shaxs sifatida shakllanishini ta'minlaydi. Zamonaviy o'qitish texnologiyalari (multimedia, raqamli platformalar, virtual sinflar) kommunikativ metodni yangi bosqichga olib chiqmoqda.

4. Kommunikativ metodning amaliy samaradorligi

Empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ metod asosida o'qitilgan o'quvchilar tilni real muloqotda faolroq qo'llaydi, nutqiy muhitga tezroq moslashadi. Shuningdek, bu

metod o'quvchilarda **motivatsiyani** oshiradi, **mustaqil fikrlashni** rag'batlantiradi va **ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni** shakllantiradi.

Xulosa

Kommunikativ metod — bu zamonaviy til o'qitishning konseptual asosi bo'lib, u shaxsni faol, mustaqil va ijtimoiy jihatdan mas'ul kommunikator sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Uning amaliyotga joriy etilishi ta'lim jarayonini faol, interaktiv va mazmunli qiladi. Til o'rganish jarayonida kommunikativ metoddan foydalanish o'quvchining nafaqat lingvistik, balki ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini ham rivojlantiradi. Shu bois bu metodologiya zamonaviy pedagogik jarayonning falsafiy, psixologik va didaktik asoslarini chuqur ifoda etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hymes, D. (1972). On Communicative Competence. In J. B. Pride & J. Holmes (eds.), *Sociolinguistics*. Penguin.
2. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1).
3. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
4. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
5. Hasanboeva, O., & Jo'rayev, R. (2021). Chet tillarni o'qitishda kommunikativ yondashuvning afzalliklari. "Til va madaniyat" jurnali, №3.
6. Oxford, R. L. (2017). *Teaching and Researching Language Learning Strategies: Self-Regulation in Context*. Routledge.